

ברכות מה

משה שווערד

1. רבינו יונה על הרי"ף ברכות דף לב/ב

שלשה שאכלו כאחת חייבין לזמן. [1] ו"מ דמיירי כשקבעו עצמן ביחד מתחלה להמוציא ובא להשמיענו שכיון שהם שלשה והסבו מתחלה לאכול בקביעותא חייבין לזמן [2] וי"מ שאע"פ שלא ברכו המוציא ביחד ולא קבעו מתחלה חייבין לזמן שמאחר שסיימו ביחד האכילה קבע אותם ומורי נ"ר אומר שהנכון כמו הפי' הראשון שאינן חייבין אלא כשקבעו לאכול ביחד מתחלה [1]

2. הרא"ש על ברכות פרק שביעי - סימן א

כתב ה"ר יונה ז"ל דמיירי שקבעו עצמן ביחד מתחלה לברכת המוציא לדידהו בהסיבה ולדידן בישיבה אז אינם רשאים ליחלק אבל אם לא נקבעו יחד בברכת המוציא רשאים ליחלק... ול"נ כדברי המפרשים אע"פ שלא ברכו המוציא ביחד אלא אח"כ נקבעו באכילה יחד נקבעו לזימון ואינן רשאים ליחלק [2]

3. שו"ע אורח חיים - סימן קצג

(ב) אפילו לא הוקבעו מתחלה כולם לאכול יחד, אלא שהשנים קבעו ואח"כ בא השלישי וקבע עמהם; או שאחד קבע תחלה ואח"כ קבעו השנים עמו, אינם רשאים ליחלק כיון שהם קבועים יחד בגמר האכילה, ומ"מ אם יאכל עמהם בלא קבע רשאים ליחלק, אא"כ הוא שמש: הגה - ומ"מ אפי' כ"מ שרשאים ליחלק עדיף טפי לזימון, משום דברוב עם הדרת מלך (משלי יד, כח) (ב"י):

4. משנה ברורה סימן קצג

(יח) שהשנים קבעו - קביעות נקרא כשיושבים ואוכלים על שלחן אחד או במפה אחת אפילו כל אחד אוכל מכרו... (ג) כ"מ שרשאים ליחלק - היינו שאכלו השלשה בלא קביעות וכן בעשרים או בששה אף שע"פ דין רשאים ליחלק מ"מ עדיף טפי שלא ליחלק; (ד) עדיף טפי לזמן - עיין במ"א שהקשה דמהרבה פוסקים משמע לענין שלשה שאכלו בלא קבע דאין אחד יכול להוציא חבירו בביהמ"ז וממילא גם לענין זימון אין רשאים וע"ש שהאריך בזה ואף דיש איזה אחרונים שדחו ראייתו לענין זימון מ"מ יותר מסתבר כדבריו וכן בפמ"ג כתב ג"כ דבמקום שאין אחד יכול להוציא חבירו בבהמ"ז אם יכולים להצטרף לענין זימון צ"ע למעשה ומסיים דבעשרה שיש הזכרת השם אפשר דאסור לכ"ע לזמן באין חייבין וכן משמע בחיי אדם כלל מ"ח דין ז':

5. ח' ריטב"א [א]

להצטרף ולזמן יחד³, וחובת זימון הוא מפני כבוד הבורא כשהן מתחברין ומתריץ⁴ זה לזה לברכו, ומשום ברב עם הדרת מלך⁵.

6. המאירי על מסכת ברכות דף מה/א

וענין הזמון הוא [ב] דרך אזהרה והתראה להתעורר לברכה מתוך כונה ומתוך כך לא הזכרה בו אזכרה ולא מלכות הואיל ולא הותקנה אלא לאזהרה אלא שבעשרה הותקנה הזכרת השם כמו שיתבאר הואיל ומנינם דבר שבקדושה ואף על פי שברכת המזון מן התורה אין הזמון מן התורה ומ"מ דרשוהו דרך סמך ממה שנ' גדלו לה' אתי ונרוממה שמו יחדו שנמצא אחד מתרה את השנים להוועד עמו לרומם את הא-ל:

7. רבינו יונה על הרי"ף ברכות דף לב/ב

אכל דמאי. דמאי הוא דבר שהוא ספק מעושר כגון תבואה שנלקחה מעם הארץ וכיון דקי"ל (דף מז.) מאכילין את העניים דמאי ואת אכסנאין דמאי משום דרוב עמי הארץ מעשרין הם אם אכל ממנו מצטרף לזימון וי"מ אכסנאין אורחים וי"מ אכסנאין חיל של מלך שעוברת ממקום למקום וכיון שמתר לאכסנאין ולאורחין ואי בעי מפקר להו לנכסיה והוי עני וחזי ליה השתא נמי חזי ליה ומצטרף לזימון עם האחרים:

8. ח' הריטב"א

ומעשר ראשון שלא נטלה תרומתו, ומעשר שני והקדש שלא נמדו, והשמש שאכל פחות מכזית כז', אין מומנין עליהם. פי', טעמא דמתניתין בכל הגי, דבכל מאכל שיש עבירה באכילתו, לא מברכינן עליה כלל, ולא תימא דוקא זימון הוא דלא מומנינן בהו הא ברוכי מברכינן עלייהו, דהא קתני בהדייהו והשמש שאכל פחות מכזית נמי, וליכא למימר דבפחות מכזית זימון הוא דליכא הא ברכה לאחריו איכא, אלא ודאי אינו מברך כלל¹⁶ והדין גותן, דמכיון שיש עבירה באכילתו אין זה מברך אלא מנאץ¹⁷.
וכן כתב הרמב"ם ז"ל¹⁸, תדע לך הרי שהיה אוכל חזיר ונבלה. ואפילו בהיתר כגון מסוכן שצריך להם, התאמר שיברך זה, בודאי אין

ראו¹⁹ וכן הדין אף באיסורין דרבנן באוכלן באיסור²⁰. אבל אוכלן בהיתר לא נחמיר כל כך, וחייב לברך בהן, כגון חולה במעשה שבת ע"י נכרי, דודאי כיון שהתירוהו והוא טעון ברכה מן התורה, ראוי לו שיברך, שיום זה מותר באכילה הוא, ומאכל זה ג"כ מותר הוא לו מחמת חוליו, אעפ"י שנעשה בו מלאכת איסור דמעולם לא נאסר לגבי האי. אבל מי שהוצרך לאכול ביום הכפורים מחמת חולי²¹ אעפ"י שמותר, נראה ודאי דאין לו לברך כלל בין לפניו בין לאחריו, דלאו הנאה הוא לו אלא צערא. ואע"ג דלא איפשר דלא מתהני, הו"ל כאשה²², דכיון דהוי תחלתה באונס אעפ"י שסופה ברצון חשבינן ליה אונס²³.

המלך הל' ברכות שם. 19 כ"ד הרא"ה, וכן בהל' ברכות להריטב"א שם הי"ג, וכ"כ ברמ"ה הובא בב"י סי' רד, אבל דעת הר"א וכ"ד ר"יו, וכ"פ בשו"ע קצו ב וסי' רד ט דמברכין עליהן, דכיון דנהנה אע"פ דהוה מחמת סכנה מ"מ אינו אנוס על האכילה עצמה ע"י מג"א וט"ז שם. 20 כדלקמן

במאירי. 16 דלא כשיטת הראב"ד דסובר דרק לענין זימון אמרו דאין מצטרפין שאין זו קביעות אבל ודאי דצריכים לברך מלפניה ומלאחריה,

9. רמב"ם יד החזקה - הלכות ברכות פרק א

(יט) כל האוכל דבר האסור בין בזדון בין בשגגה אינו מברך עליו לא בתחלה ולא בסוף כיצד הרי שאכל טבל של דבריהם או שאכל מעשר ראשון שלא נטלו תרומותיו או מעשר שני והקדש שלא נפדו כהלכתן אינו מברך ואין צריך לומר אם אכל נבלות וטרפות או שתה יין נסך וכיוצא בו.

השגת הראב"ד - כל האוכל דבר האסור כו' עד לא בתחלה ולא בסוף עד סוף הפרק כתב הראב"ד ז"ל א"א טעה בזה טעות גדולה שלא אמרו שאין מברכין אלא שאין מומנין עליהם לומר שאין להם חשיבות קביעות הואיל ואוכלין דבר האסור והוא כעין אכילת פירות שאין להם קבע לזימון אבל ברכה תחלה וסוף למה לא יברכו הואיל ונהגו עכ"ל:

10. ח' הריטב"א

דכתיב גדלו לה' אתי. פירוש גדלו לשון רבים, ואי אפשר בפחות משנים, ואתי דכתיב ביה הרי תלתא, וכד הוו תלתא קאמר קרא גדלו להוסיף ברכה והיינו ברכת זימון, ובודאי מדרבנן הוא וקרא אסמכתא בעלמא²⁷.

11. ספר מגדים חדשים

שלשה שאכלו כאחת חייבין לזמן. דנין ברכת הזימון אש הוא מה"מ או אינו אלא מדרבנן, נחלקו הראשונים בזה. ועיין פתח הדביר או"ח (סימן קצב), שהאר"י הרחיב זענין זה, והעלה שדעת רוב הפוסקים דברכת הזימון הוא מה"מ ע"ש. וכ"כ בעמודי הארוזים על היראים (סימן כד סעיף ז') ע"ש. אמנם המשנה ברורה בשער הציון (סימן קצט אות יט), כתב דזימון לרוב הפוסקים הוא מדרבנן ע"ש. וזכרון איש

או"ח (סימן לא סק"ח) כתב, דלא ידע מי המה רוב הפוסקים דס"ל שהוא מדרבנן ע"ש. וע"ע בשו"ת עמודי אש (סימן ז' אות יז), שדי חמד (מערכת ז' כלל ט'), שו"ת באר חיים מרדכי ח"ג (סימן א'). והמצי"ט בקרית ספר (פ"ה מהל' ברכות) כתב, דזימון בעשרה הוא מה"מ, חזמון בשלשה לא הוי אלא מדרבנן. ועיין בסקרו צית

12. משנה ברורה סימן קצב

(א) חייבין בזימון - דהיינו שחייבין להזדמן ולצרף ברכתם בלשון רבים דהיינו שאחד יאמר נברך שאכלנו וכו' ואסמכו רבנן אקרא דכתיב גדלו לה' אתי ונרוממה שמו דמשמע שאחד יאמר לשנים גדלו א"נ ממא' דכתיב כי שם ה' אקרא הבו גודל לא-להינו וכ"ש אם הם יותר עד עשרה כמו שיתבאר לפנינו:

13. ספר בניהו בן יהוידע על ברכות דף מה/א

אמר ר' אסי דאמר קרא [תהלים ל"ד ד'] גדלו לה' אתי. הא דלא הביא קרא דתורה שהוא [דברים ל"ב ג'] כי שם ה' אקרא, נראה לי בס"ד האי קרא עדיף ליה מפני שבו נרמז ענין הזימון יותר, דקיימא לן צריך המזמן לחזור ולומר ברוך שאכלנו שלא יוציא עצמו מן הכלל, וזה נרמז שפיר בפסוק גדלו לה' אתי בעת שאני אומר לכם נברך שאכלנו משלו, ונרוממה שמו יחדיו שאני ואתם נאמר ברוך שאכלנו, אבל קרא דשם ה' אקרא לא נרמז עניית המזמן, כי הוא אומר כי שם ה' אקרא בזימון לומר נברך שאכלנו משלו, אתם הבו גודל לא-להינו לומר ברוך שאכלנו משלו, ולא נרמז שגם הוא יאמר עמהם, ורבי אבהו בחר להביא גם פסוק זה בשביל שהוא פסוק תורה:

14. ספר בניהו בן יהוידע על ברכות דף מה/א

מנין לעונה אמן שלא יגביה קולו יותר מן המברך. נראה לי בס"ד טעם לדבר זה כי העונה אמן צריך שישים לבו אל הברכה שידע מה היא, ולא יענה אמן יתומה, ולכתחילה צריך לשמוע הברכה כולה מתחילתה, ולכן הוזהר שלא יגביה קולו יותר מן המברך, כדי שבזה מוכרח שישים לבו היטב אל הברכה כדי שידע מדריגת קול המברך וישוה אליו. אי נמי להורות דשויים הם במעלה, ולא כמאן דאמר גדול העונה אמן יותר מן המברך, ומה שצריך המתרגם נמי שלא יגביה קולו יותר מן הקורא, נראה לי בס"ד מפני כי בודאי הקורא הוא גדול במעלה מן המתרגם, וכדי שלא יאמרו לעולם המתרגם הוא גדול במעלה מזה הקורא, ומה ששמו אותו מתרגם ולא קורא מפני שקולו הוא יותר גדול ורם, ולכך נעשה מתרגם כדי שישמע קולו לרבים, על כן אינו רשאי להגביה קולו יותר מן הקורא, דבזה נודע כי הקורא הוא הגדול במעלה מזה האיש המתרגם:

15. רבינו יונה על הרי"ף ברכות דף לג/א

ונראה למורי הרב נר"ו שחייבות הן לזמן משום דבמסקנא מתרצים בגמ' (שם) שאני התם דאיכא דעות ונראה לומר אע"פ שהן נשים כיון שהן שלש דין הוא שייזמנו דהא איכא ג' דעות אבל בשני בני אדם דליכא ג' דעות לא [1] וכיון דבמסקנא תלינן הדבר בדעות מסתמא משמע שהן חייבות לזמן כשהם שלש עוד נראה למורי הרב שהנשים שאינן מבינות לשון הקדש צריכות לברך ברכת המזון לעצמן ואינן נפטרות בברכה ששומעות מהאנשים דמ"ד סופר מברך ובור יוצא זהו כשהבור אינו יודע נוסח הברכה אבל מבין לשון הקדש אבל כשאינו מבין הלשון אינו יוצא וה"נ כיון שהאשה חייבת בברכת המזון ואינה מבינה לשון הקדש אינה נפטרת בברכה ששומעת מהאנשים אלא צריכה לברך ברכת המזון בלשון שהיא מבינה ויש שהיו אומרים שנפטרת בברכה ששומעת במעלה או מאדם אחר בלשון הקדש אע"פ שאינה מבינה אותן ומביאין ראיה מענין מגילה דאמרי' (מגילה ד' יז.) הלועז ששמע אשורית יצא ואילו בשאר לשונות אמרי' שאם שמע אותה בלשון שמבין יצא (שם יח.) כגון גפנית לגפטיים יונת ליונים אבל יונת לגפטיים או גפנית ליונים לא יצא וה"נ אם שומע בשאר לשונות שאינה מבינה לא יצא אבל אם שומעת בלשון הקדש אע"פ שאינה מבינה יצאה ואין זה נראה משום דלא דמי הא למגלה דבמגלה הוי טעמא משום פרסומי ניסא וכששומע אותה אשורית הא איכא פרסומי ניסא ולא חיישינן אם היא אינה מבינה אבל ברכת המזון שאינה תלויה בפרסום ודאי צריכה שתבין הדברים:

16. הרא"ש על ברכות פרק שביעי - סימן ד

ת"ר נשים מזמנות לעצמן [ועבדים מזמנין לעצמן] נשים ועבדים אם רצו לזמן אין מזמנין משמע הכא דנשים חייבות בזימון ומזמנין לעצמן ותימה שלא נהגו כן י"ל הא דקתני נשים מזמנות לעצמן [2] היינו אם רצו לזמן וכן משמע לשון הברייתא מדקתני בסיפא נשים ועבדים אם רצו לזמן אין מזמנין משמע הא דקתני ברישא נשים מזמנין היינו אם רצו לזמן אבל חובה ליכא וגם מדמייני מנייה גמרא ראה לשנים משמע דומיא דשנים אם רצו אבל חובה לא והא דאמרי' בערכין (דף ג.) הכל חייבין בויומן כהנים לויים וישראלים וקאמר הכל לאתווי נשים לא לענין חובה קאמר אלא רצו לזמן מזמנין ונ"ל התיא דערכין ע"כ לחיובא הוא דמרבין להו מדקתני הכל חייבין ועוד דומיא דכהנים לויים וישראלים ועוד כיון דנשים חייבות בהה"ל או מדאורייתא או מדרבנן למה לא יתחייבו בויומן כמו אנשים ומה שהביא ראה מסיפא דברייתא רצו לזמן אין מזמנין משמע דרישא נמי רשות קאמר לאו ראה היא דלעולם רישא חובה קתני וסיפא אשמעינן דאפי' אם רצו מוחזין בידם משום פריצותא והא דמדמי להו לתרי בתר דמסיק דעות שאני ויצא מכלל שני אנשים חזרו נמי לענין חובה כשלישה:

17. משנה ברורה סימן קצג

(ה) אבל אם אינו וכו' - ולפי זה הנשים (ג) יברכו לעצמן וה"ה ע"ה כשאנו מבין ברכת המוציא (ד) ויש פוסקים שסוברין שבלה"ק יוצא אדם ידי חובתו בשמיעה אע"פ שאינו מבין הלשון (משא"כ (ה) בשאר

לשונות דלכו"ע אינו יוצא אם אינו מבין הלשון) וכן המנהג שנשים יוצאות י"ח בשמיעה מהמברך אע"פ שאינן מבינות כלל ואפילו בקידוש שהוא דאורייתא לכו"ע להנשים אפ"ה יוצאות בשמיעה וכן ע"ה אע"פ שאינן מבינות דברי המקדש [אחרונים] ומ"מ יותר טוב שיאמרו אחרי המברך והמקדש מלה במלה בלחש אם אפשר להם דבזה יצאו לכל הפוסקים ובלא"ה (ו) נכון לעשות כן לכו"ע דא"א לכוין ולשמוע היטב וכמבואר לעיל בסימן קפ"ג ס"ז ע"ש:

18. שולחן ערוך אורח חיים הלכות בציעת הפת, סעודה, וברכת המזון סימן קצט

סעיף ז: נשים ועבדים (יא) וקטנים (יב) אין מזמנין עליהם, (יג) אבל מזמנין [ג] לעצמן; ולא תהא חבורה של נשים ועבדים וקטנים מזמנין יחד, ד משום (יד) פריצותא דעבדים, אלא נשים לעצמן ועבדים לעצמם; **ובלבד שלא יזמנו (טו) בשם.**

19. משנה ברורה סימן קצט

(טו) בשם - דהזכרת השם הוא דבר שבקדושה וכל דבר שבקדושה איננו בפחות מעשרה זכרים ובני חורין וכדלעיל בסי' נ"ה:

20. שולחן ערוך אורח חיים הלכות בציעת הפת, סעודה, וברכת המזון סימן קצט

סעיף ז: * נשים מזמנות לעצמן, (טז) רשות. * אבל כשאוכלות עם האנשים, (יז) חייבות * (יח) **ויוצאות בזמון שלנו.** הגה: (יט) ה [ג*] אע"פ שאינן מבינות (הרא"ש ומרדכי ריש פ' ג' שאכלו בשם רש"י).

21. משנה ברורה סימן קצט

(טז) **רשות - י"ל הטעם [ן] דלא רצו חכמים להטיל עליהם חיוב ברכת הזימון כשהם בפ"ע משום שאינן מצוי כ"כ שיהיו בקיאות בברכת הזימון:**

(יז) חייבות וכו' - ואע"ג דנתבאר בסקי"ב דאין מזמנין אנשים ונשים ביחד ואפילו רצו משום שאין חבורתן נאה [ז] היינו דוקא התם שהאנשים הם רק נשים וחיוב זימון בא ע"י צירוף נשים להכי מנכר צירופן והתחברותן יחד וגנאי הדבר משא"כ הכא מיירי כשיש שלשה אנשים זולתן ואין צריך כלל לצירופן לענין חיוב זימון ולכן אף שהנשים [ח] ועבדים מצטרפין לצאת ידי חובתן בשמיעה מהמברך ולענות אחריו ברכת הזימון אין בזה משום גנאי:
(יט) אע"פ שאינן מבינות - ועיין בסימן קצ"ג במ"ב סק"ה מש"כ שם בשם האחרונים דיוצאות גם ידי בהמ"ז בשמיעה מפי המברך אע"פ שאינן מבינות לשה"ק וכתבנו שם דמ"מ יותר נכון שיאמרו אחר המברך מלה במלה בלחש אם אפשר להם:

22. ביאור הלכה סימן קצט

נשים מזמנות לעצמן רשות - **ודעת הגר"א בביאורו שהעיקר כהרא"ש ותר"י שנשים מזמנות לעצמן חוב. אך העולם לא נהגו כן:**

23. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת ברכות דף מה עמוד ב

אך מ"מ נראה שד"ז הוא אף להסוברים שזימון בנשים הוא חובה, מ"מ כיון דהוי ספק נקטינן בה לקולא כיון שזימון נשים בזימון הוא מדרבנן וספק דרבנן לקולא.

והנה כתב הראב"ד בהשגות לבעה"מ בשלהי מכילתין שחובת זימון היא מן התורה ומה שאין בה שם ומלכות בזימון של שלושה הוא משום שאינה ברכה קבועה ורגילה, יעו"ש.

ולפי"ד יצא לכאורה שאף בזימון נשים חייבות מן התורה, שהרי מצינו כה"ג בברהמ"ז שאבע"ל אי נשים חייבות מן התורה ומספק קי"ל שמחוייבות לברך, וא"כ אף לגבי זימון צריך שיהיה דינם כברהמ"ז שהרי תרוייהו מחובת ברכה דאורייתא, ולכך טעם אינם בקיאות וטעם לאו אורחיה לשתות יין לא יפטרם מן הזימון. וכל מה שפטרו נשים מזימון הוא רק להסוברים שזימון הוא מדרבנן.

אך מ"מ נראה שיש מקום לדחות ולהעמיד הלכה זו אף לדעת הראב"ד, שהרי חובת הזימון אף אם היא מן התורה מ"מ אינה כחלק מברהמ"ז, שהרי במקום שבירכו בלא זימון אמרינן שפירח מיניה חובת זימון, ואי נימא דהוי הזימון כדברים שהם חלק מחובת מברכת המזון כיעלה ויבוא וכדו' שאם לא הזכירו צריכות לחזור ולברך, א"כ גם זימון הו"ל לחזור ולזמן אף אחר שבירכו ברהמ"ז ועל כרחק דזימון הוי חיוב גלוי ונפרד מברהמ"ז.

24. ח' הרישב"א

והוא דקרו ליה ועני. דסבירא ליה לאביי שצריך להודיעו שיתכוין להצטרף, ויאמרו לו רוצין אנו לברך תן דעתך להצטרף עמנו, ועונה אותם כן הרי אני נותן דעתי⁴². אבל בעשרה עד דנייתיה. דכיון שמוכירין את השם אין די בשודיעהו שיתכוין להצטרף עמהם ושיענה ממקום אחר, אלא צריך שיהיה אצלם.

25. תוספות רא"ש על ברכות דף מה/ב

שנים שאכלו מצוה ליחלק. פרש"י בין ברכת זימון בין ברכת המוציא, ולא נהגו כן, וגם רש"י עצמו לא שמענו שהיה נוהג כן בברכת המוציא, וכן עובדא דבר קפרא ותלמידיו דלעיל נתן רשות לאחד מהם לברך להוציא את כלם. ומה שיש חילוק בין ברכה ראשונה לאחרונה היינו משום דבתחלת הסעודה כשהן מסובין וקבועין יחד דדעתם להצטרף הלכך האחד יוצא בברכת חברו אבל בסוף הסעודה בטל הקבע ונחלקין זה מזה הלכך כל אחד מברך לעצמו. וה"ר יוסף פי' בשם רשב"ם משום דברכת המזון דאורייתא אבל ברכה ראשונה דרבנן לא אחמיר בה כולי האי ויוצא האחד בברכת חברו:

26. צל"ח על ברכות דף מה/א

בא"ד ויש מתרצים דיש חילוק בין ברכת המוציא דלא הוה כי אם דרבנן. נלע"ד דיש נפקא מינה בין הני ב' תירוץ, דלתירוץ הראשון אז בברכה אחרונה אפי' של פירות ושאר מינין שהוא רק מדרבנן אפ"ה אין אחד מוציא את כולם כיון שמתפרדין זה מזה, ולתירוץ השני כיון שהוא מדרבנן שפיר מוציא. ועוד איכא נפקא מינה, היכא דאכלו פת ולא כדי שביעה רק כל אחד אכל כזית או כביצה, לתירוץ השני אפילו שנים אחד מוציא את חברו שהרי אין כאן חיוב רק מדרבנן, ולתירוץ הראשון אינו מוציא את חברו:

27. ח' הרישב"א

רבנן אדינא, ואפילו בלא זימון סופר מברך ובור יוצא, דברכת סופר עדיפי. והאי בור לאו דלא ידע ברכת המזון, דאי הכי פשיטא ומאי קמ"ל, אלא אף בידע כיון דאיכא סופר עדיף⁴⁸, ומיהו דוקא כשהסופר אכל, אבל אי לא אכל לא, דלא אמרו⁴⁹ רבנן במילתא כולי האי, ואע"ג דמדינא ודאי אע"ג דלא אכל מפיק, משום דמדינא ברכת המזון לאו ברכת הנהנין היא דאם יצא אינו מוציא, אלא אעפ"י שיצא או שלא אכל בדין הוא שיוציא, אלא דרבנן הוא שעשאוה כעין ברכת הנהנין, שאינו מוציא אלא כשאכל לפי שהיא באה על הנאה⁴⁸.

סופר מברך ובור יוצא. פירוש דעדיפא ליה לצאת בברכת סופר בעונה אחריו אמון, או בשומע דקיי"ל דשומע כעונה, יותר משיצא בברכת עצמו⁴⁴ ויכול הוא לצאת בברכת חברו אע"ג דלאו בזימון, דמן הדין ברכת המזון הרי הוא כשאר כל הברכות וכל אחד מוציא לחברו, אלא דרבנן אסמכוה לזימון, ובתלתא משום ברוב עם הדרת מלך, ואצרוכינהו לאיצטרופי ולברוכי⁴⁵, והיכא דאיכא סופר ובור אוקמוה

28. רש"י ברכות דף מה/ב

אחד מפסיק לשנים - אם גמרו השנים סעודתן ורוצין לזמן, דרך ארץ הוא שיהא האחד מפסיק את סעודתו עד שיזמנו עליו עד ברכת הזן, דהיינו ברכת זימון, וחוזר וגומר סעודתו, אבל שנים אין עליהם להפסיק בשביל היחיד, וימתין עד שיגמרו:

29. חדושי הרשב"א על מסכת ברכות דף מה/ב

אחד מפסיק לשנים שנים אין מפסיקין לאחד. נראה דהכי פירושו אחד מפסיק על כרחו לשנים ועונה עמהם, ואפילו לא רצה להפסיק הן מזמנין עליו בין עונה בין אין עונה כל שהוא עומד שם, אבל ב' אין מפסיקין לאחד, אין חייבין להפסיק, והלכך אין חיוב זמון חל עד שיתרצו להפסיק ולברך, [1] ואם לא

רצו להפסיק וזימן הוא עליהם לא עשה ולא כלום, והלכך אם לא רצו להפסיק אף הוא אינו רשאי לברך ולצאת לשוק עד שעה שיגמרו השנים ויזמן עמהם, שהרי כבר נתחייב הוא בזימון והיאך יברך בלא זימון. [2] אבל ראיתי לרב האי גאון ז"ל שכתב אם בקש אחד מהן לצאת אין השנים מפסיקין סעודתן ומזמנין עמו, אלא הוא מברך לעצמו בלא זימון ויוצא והם גומרין סעודתן, וצריכה עיונא:

30. חדושי הרשב"א על מסכת ברכות דף מה/ב

אחד מפסיק לשנים שנים אין מפסיקין לאחד. נראה דהכי פירושו אחד מפסיק על כרחו לשנים ועונה עמהם, ואפילו לא רצה להפסיק הן מזמנין עליו בין עונה בין אין עונה כל שהוא עומד שם, אבל ב' אין מפסיקין לאחד, אין חייבין להפסיק, והלכך אין חיוב זמן חל עד שיתרצו להפסיק ולברך, ואם לא רצו להפסיק ויזמן הוא עליהם לא עשה ולא כלום, והלכך אם לא רצו להפסיק אף הוא אינו רשאי לברך ולצאת לשוק עד שעה שיגמרו השנים ויזמן עמהם, שהרי כבר נתחייב הוא בזימון והיאך יברך בלא זימון. אבל ראיתי לרב האי גאון ז"ל שכתב אם בקש אחד מהן לצאת אין השנים מפסיקין סעודתן ומזמנין עמו, אלא הוא מברך לעצמו בלא זימון ויוצא והם גומרין סעודתן, וצריכה עיונא:

31. ח' הריטב"א

בריכו כל חד [וחד] לנפשיה⁶². פירוש, דסבירא להו דחילוק ברכות עדיף היכא דליכא חד מופלג, וחייב זימון הוא בדאיכא חד⁶³ מופלג דהוא מברך דומיא דמשה⁶⁴ דהא מכי שם ה' אקרא⁶⁵ גפקא לן, או כדוד מדכתיב⁶⁶ גדלו לה' אתי⁶⁷.

32. תוספות מסכת ברכות דף מה עמוד ב

רב זביד אמר ברוך הוא ומבורך - ובה"ג פסק ברוך הוא ומבורך שמו תמיד לעולם ועד ואי הוה עשרה עני בתרייהו ברוך הוא אלקינו ומבורך שמו תמיד לעולם ועד.

33. רש"י מסכת ברכות דף מה עמוד ב

הא בבונה ירושלים - שהיא סוף הברכות, הרי זה משובח, וכן בסוף ברכות דקריאת שמע, שחרית וערבית, ואחר כל ברכותיו דקתני בברייתא הרי זה משובח - אחר גמר כל ברכותיו קאמר, ואחר כל ברכותיו דקתני הרי זה מגונה - בסוף כל ברכה וברכה קאמר.

34. תוספות מסכת ברכות דף מה עמוד ב

הא בבונה ירושלים הא בשאר ברכות - פר"ח וה"ג די"מ בכל ברכה וברכה כגון אחר ישתבח וכיוצא בו ומיהו פוק חזי מאי עמא דבר שלא נהגו לענות אמן אלא אחר בונה ירושלים דבהמ"ז.

35. רבינו יונה על הרי"ף ברכות דף לג/ב

ולענין עניית אמן אחר הבוחר בעמו ישראל באהבה כתב ר"ם ז"ל שאין לו להפסיק כלל דכיון שאומר הברכות על ק"ש אין לו להפסיק בין הברכה והדבר שמברכין עליו וכן הסכים דעת רבינו מאיר הלוי ז"ל ומורי הרב רמב"ן ז"ל:

36. שערים מצויינים בהלכה

אביי עני ליה בקלא כו' ורב אשי עני ליה בלחשיה. מוכת מזה דאביי חשש שלא יזיקו הפועלים את הבעלי בתים, ורב אשי חשש שלא יצא מזה זלוול לברכה שהוא מדרבנן. ויש לפרש דאביי סבר כמש"כ התוס' במס' ב"ק (כג. ד"ה וליחייב) שאדם צריך לזוהר ביותר שלא יזיק אחרים משלא יזיק הוא עצמו, ורב אשי סבר דאדם צריך לזוהר ביותר שלא יכשיל אחרים באיסור והיתר, משלא יוכשל הוא עצמו, עי' מזה בשלטי גבורים (ריש מס' ע"ז). ועי' בתוס' לעיל (טז. ד"ה וחותם) ובגליוני הש"ס שם. ועי' מה שכתבנו במס' שבת (ד. ד"ה וכי אומרים השני).

37. שו"ת אגרות משה אורח חיים חלק א סימן נו

בדבר אלו שאין יכולין לחכות בסעודת החופה עד אחר שיברכו בהמ"ז ושבע ברכות אם יש עצה שיהיו רשאים ללכת בלא הז' ברכות מע"כ ידידי הרב הגאון הצדיק מהר"ר שלו' יחזקאל שרגא רבין האלבערשטאם שליט"א הגאב"ד והאדמו"ר מציעשינאו.

הנה ודאי צדק כתר"ה שחיוב השבע ברכות אחר הסעודה הוא על כל האוכלים מסעודת החופה ואף על אלו שאין רואין את החתן והכלה כמפורש /אה"ע/ בס"ס סעי' י"א, ונמצא שאין רשאים לצאת קודם שמברכין הז' ברכות או שיברכו בפני עצמן בעשרה הז' ברכות כשאין להם פנאי לחכות עד אחר גמר הסעודה, אבל הא הוא דבר שא"א לכמה אנשים לחכות עד אחר גמר הסעודה שנמשך לפעמים עד אחר הצות הלילה כשתים ושלוש שעות ועד שיבואו לביתם הוא עוד יותר משעה ומוכרחין לקום בהשכמה לצורך פרנסתם, ולברך בעצמן ז' ברכות לא ימצאו מי שיזדקק להם וגם בעלי החופה והחתן והכלה יקפידו וצריך לבקש עצה עבורם. ומה שכתב כתר"ה שהרוצה לילך קודם הז' ברכות לא יקבע סעודתו על הפת, הוא רק כשלא יאכל ממיני הסעודה אלא יטעום משהו, אבל כשיאכל ממיני הסעודה רק שבמקום הפת יאכל פת הבאה בכיסנין, הוא לע"ד קבע סעודתו שיש לו לברך המוציא ובהמ"ז אף שיאכל מעט ממנו ועיקר השביעה והקביעות ע"ז הוא רק משום הדגים והבשר והמטעמים שאוכלין הרבה בסעודת חתונה, וכמפורש כן במג"א /או"ח/ סי' קס"ח סע"ק י"ג.

אבל לע"ד יש עצה קלה דאלו הרוצים שלא לחכות עד גמר הסעודה וז' ברכות יאמרו בפירוש קודם שישבו לאכול שאין מתכוונים להצטרף לקביעות עם שאר המסובין, שאז אף שיושבין בשלחן אחד

לא מתחייב בזימון. וראיה לזה מרמ"א /או"ח/ סי' קצ"ג ע"ג' שכתב בטעם המנהג שלא לזמן בבית עכו"ם דאף שקבעו לאכול הוי כאילו אכלו בלא קבע דכיון שיש לחוש ולירא כשישנו בנוסח הברכה ולא יאמרו הרחמן יברך בעה"ב לכן מתחלה לא קבעו עצמן רק לברך כל אחד לבדו, אלא דלא מהני קביעות אכילה אלא בסתם שהוא גם לברך ביחד.

אבל כשפירשו שאין קביעות לענין הברכה לברך יחד אלא כל אחד לבדו לא מחייב קביעות כזה בזימון. ועיין במג"א /או"ח/ סי' תקנ"ב סק"ט שמוכיח מדיו זה דרמ"א דאף באכלו שלשה ביחד בקביעות סעודה המפסקת לא זימנו מטעם דלא חשיב קביעות משום דאין דעתם לקבוע כהא דרמ"א סי' קצ"ג, וכוונתו משום דמוכח מרמ"א שלא סגי בקביעות האכילה יחד לבד אלא צריך שתהיה קביעות גם ע"מ לברך יחד אך בסתמא הוא נקבעו גם לברך יחד כיון שיש מצות זימון וגם מעלת ברוב עם אבל כשיש טעם שלא יהיו רוצים לקבוע לברך יחד כמו בבית העכו"ם שיש יראת העכו"ם אמרינן אדרבה דמסתמא הוא כלא קבעו עצמן לברך יחד אלא לברך כל אחד לעצמו, לכן גם בערב תשעה באב כיון דיותר טוב שלא לזמן לברך יחד הוי אף בנקבעו לאכול יחד שהוא רק לברך כל אחד בעצמו.

ולשון מחצית השקל לא מדוקדק שמשמע שמפרש שלא נחשב קביעות אף לאכילה בין בהא דרמ"א בדין בית העכו"ם בין דהא דערב ת"ב ולכן נקט רק תחלת לשון הרמ"א והטעם אולי הוא בגדר בטלה דעתו. אבל לבד שלא מסתבר זה דהא היראה בבית העכו"ם אינה על הקביעות לאכול יחד בשלחן אחד אלא מצד שלא יאמרו הרחמן יברך בעה"ב, וכן בערב ת"ב אין הקפידא על האכילה יחד אלא כדי שלא יתחייבו בזימון ע"י הקביעות, כמפורש בלשון הש"ע שם /או"ח/ תקנ"ב/ סעי' ח', וא"כ איך נימא שיתבטל דעתם ולא יתחשב קביעות לאכילה. אלא צריך לומר דכוונת הרמ"א כדבארתי שאף שודאי הוא קביעות לאכילה מ"מ לא סגי בזה להתחייב בזימון אלא צריך שיקבעו גם לברך ביחד ותלינן זה אף בסתם קביעות, ובבית עכו"ם יש לתלות בסתמא שהוא קביעות רק לאכול יחד ולא לברך יחד כמפרש הרמ"א דבריו בסוף, והוא באור על דבריו שבתחלה. והוכיח מזה המג"א גם באכלו ביחד בערב ת"ב שאף שג"כ הוא קביעות לאכילה דאין מזמנין משום דבעי גם קביעות לברך יחד וזה ליכא בסתמא בערב ת"ב שליכא מעלה בזימון. וא"כ כ"ש בפירוש שאינו רוצה לקבוע עמהן לברך יחד שלא יתחייב בזימון.

אחרי כתבי זאת נזדמן לידי א"ח שנדפס שם ס' חכמת שלמה מהגאון ר' שלמה קלוגער ז"ל שפוסק כן בפירוש ששלשה שישבו ע"ד שיהיו רשאים ליחלק ליחלק ולברך כל אחד בעצמו בלא

זימון. אבל ראתו מסי' קצ"ה סעי' א' /או"ח/ שלהמג"א אליבא דהש"ע לא מצטרפין אפילו בבית אחד אם לא נתכנסו מתחלה ע"ד להצטרף, ומחדש דבפירוש אף ה"י והט"ז ידו דאין מצטרפין בע"כ, אינו כלום דרק בב' מקומות בבית אחד אף שרואין אלו את אלו בעינין שיכנסו ע"ד להצטרף להמג"א אליבא דהחבר אבל בשלחן אחד שהוא הקביעות לאכול יחד א"צ שיכנסו ע"ד להצטרף אף להמג"א וכמפורש שם /או"ח/ קצ"ה/ במג"א שכתב ואף למש"כ בס"ס קצ"ג סעי' ב' דלא בעינן קביעות בתחלת הסעודה מ"מ בעינן שיהיו קבועים בשלחן אחד בסוף הסעודה והכא כל חבורה היא בפ"ע לכן אין מצטרפין אא"כ נכנסו לכך ע"י"ש, א"כ מפורש דבקבועים על שלחן אחד לא בעינן שיכנסו לכך, וא"כ אפשר אף פירשו לא מהני בקבועים על שלחן. אבל הראיה שכתבתי מהרמ"א /או"ח/ דס"ק קצ"ג וזמג"א /או"ח/ סי' תקנ"ב היא ראייה גדולה. ונהגתי שעכ"פ לדינא סובר גם הגרש"ק כדכתבתי.

וממילא לא יתחייב גם בז' ברכות מאחר דלא חייבו אלא לעשרה ואף אשר ברא לא חייבו אלא לשלשה ולכן כיון שלא מתחייב בזימון דעשרה ואף לא לשלשה לא מתחייב בהז' ברכות ולא באשר ברא.

איברא דלא ידוע לי בעניתי מקור להרמ"א מהגמ' דאולי סגי בקביעות אכילה לבד ולא יועיל מה שיפירשו שאין רוצים להצטרף לברך יחד. ואולי הוא מסברא דכמו שמועיל כוונה להצטרף אף שהם בעצמם ב' חבורות שדין זה הוא בירושלמי דצריך שנכנסו מתחלה ע"ד להצטרף והובא ברא"ש סי' ל' לכן מסתבר לרמ"א דמועיל כוונה גם להיפוך דאף שהם בשלחן אחד אם נתכוונו בפירוש שלא להצטרף לא יצטרפו. ובעצמם לפ"ז הא יש לפרש בהא דרבא דאצל ריש גלותא ברכו ג' ג' אינו שהותר להם ליחלק אף שנאסרו משום כבוד הריש גלותא, אלא שבשביל שיקפיד פירשו מתחלה שלא לקבוע לברך יחד אלא כל אחד בפ"ע. וא"כ אפשר שזהו מקור הרמ"א. אבל א"כ יקשה דהא המג"א סובר כהרמ"א ולמה כתב בסק"ו דהטעם משום זילותא דר"ג וגדול כבוד הבריות ולכן משמע שאף שנתחייבו בזימון דעשרה סובר שבשביל כבוד ר"ג מותרין להתחלק, וא"כ ליכא ראייה מזה להרמ"א. עכ"פ הרמ"א והמג"א סברי כן, ויש לסמוך ע"ז למעשה לע"ד כשיש לו צורך והכרח לצאת מחמת שמאחרין טובא והוא צריך להשכים.

38. רשימות שיעורים (רי"ד סולובייצ'יק) מסכת ברכות דף מה עמוד א [אות ב]

ונראה דישנם שני דינים וקיומים שונים בברכת המזון: א) קיום ברכת המזון ביחיד שנלמד מקרא דואכלת ושבעת וברכת, ב) קיום ברכת המזון בחבורה המהווה חפצא של ברכת המזון דכל החבורה ביחד, שנלמד מקרא דגדלו לה' אתי ונרוממה שמו יחדיו.

ונראה להוכיח דברכת המזון בחבורה מהווה חפצא דברכת המזון בפני עצמה, מהא דאיתא בגמ' לקמן (דף מו א) "עד היכן ברכת הזימון ר' נחמן אמר עד נברך ור' ששת אמר עד הון", ופירש רש"י (בד"ה עד) "שצריכין להיות שלשה וכשהן שנים לא יאמרוהו". ומבואר דס"ל דלרב ששת דשנים מברכים רק שתי ברכות, משא"כ בג' שאכלו דמברכים ג' ברכות. ומוכח דברכת המזון בזימון הוי חפצא של ברכת המזון בפני עצמה וחלוקה מברכת המזון דיחיד בעצם טופס הברכות.

ועיין נמי בגמ' (דף מה ב) "יהודה בר מרימר ומר בר רב אשי ורב אחא מדפתי כרכי ריפתא בהדי הדדי לא הוה בהו חד דהוה מופלג מחבריה לברוכי להו, אמרי הא דתנן שלשה שאכלו כאחת חייבין לזמן הני מילי היכא דאיכא אדם גדול, אבל היכא דכי הדדי נינהו חלוק ברכות עדיף, בריך איניש לנפשיה, אתי לקמיה דמרימר אמר להו ידי ברכה יצאתם ידי זימון לא יצאתם וכי תימרו ניהדר ונזמן אין זימון למפרע".

וצריך ביאור דמהי ההוה אמינא שיזמנו לאחר שכבר ברכו ברכת המזון, ואיך יתקיים דין זימון, דהרי אם יאמרו נברך שאכלנו משלו לא יתקיים דין זימון, דלכאורה פשיטא שאח"כ לא יברכו ברכת המזון עוד פעם מאחר שכבר יצאו ידי חובת ברכת המזון כשברכו בראשונה לעצמם.

וע"כ צ"ל דיש שני דינים וקיומים שונים בברכת המזון: א) חלות קיום ברכת המזון דיחיד, וב) חלות קיום ברכת המזון בזימון, שהיא קיום דברכהמ"ז דחבורה. וסד"א דאע"פ שכבר קיימו מצות ברכת המזון דיחיד יחזרו ויזמנו ויברכו שוב פעם שנית ברכת המזון בזימון כדי לקיים את הקיום דברכת המזון בחבורה, וקמ"ל דאין זימון למפרע דהיינו דלאחר שכבר נתקיימה חובת היחיד דברכת המזון שוב אי אפשר לחזור ולזמן לקיים את הקיום דברכת המזון בחבורה. ברם מעצם השקו"ט שבגמ' מוכח דברכהמ"ז דבחבורה מהווה קיום מצוה מיוחדת בפ"ע ואינה קיום ברכהמ"ז דיחיד דעלמא המתקיימת ע"י שומע כעונה, אלא מהווה חפצא וקיום דברכהמ"ז דהחבורה. ועיין ברמב"ם (פ"ה מהל' ברכות ה"ד) וז"ל שלשה שאכלו כאחד וקדם אחד מהו ובירך לעצמו מוזמנין עליו ויצאו השנים ידי חובת זימון והוא לא יצא בזימון זה שאין זימון למפרע עכ"ל. ונראה דר"ל שהיחיד שכבר בירך ברכת המזון לעצמו שוב אי אפשר לו להצטרף לשניים ולענות אמן ולקיים הקיום דברכת המזון בחבורה. דרק היכא שלא קיים כבר חלות קיום ברכת המזון ביחיד יכול לקיים ברכת המזון דחבורה בזימון. ומה שעונה היחיד לזימון שלהם היינו רק כדי שהשנים יקיימו הקיום דברכהמ"ז דחבורה.

ג

ועוד יש להוכיח דיסוד דין ברכת המזון בזימון כשאחד מברך ברכהמ"ז לכולם אינו חל מדין שומע כעונה אלא הלכה מסוימת היא של ברכת המזון בחבורה דמתייחסת לכל החבורה. והוא מדאמרין בגמ' (מה ב) "הא דתנן שלשה שאכלו כאחת חייבין לזמן הני מילי היכא דאיכא אדם גדול אבל היכא דכי הדדי נינהו חלוק ברכות עדיף בריך איניש לנפשיה".

וצ"ע דאי נימא שדין ברכת המזון בזימון חל מדין שומע כעונה אמאי אמרינן דתלוי אם יש אדם גדול לברך או לא, וכי שומע כעונה חל רק אם המברך הוא אדם גדול. ומוכח כמו שנתבאר לעיל שדין ברכת המזון בזימון דין מיוחד הוא של קיום ברכת המזון בחבורה. וס"ד דרק אם המברך הוא גדול מתייחסת הברכה לכל החבורה דאזי חל דין ברכת המזון בחבורה.

ועיין בגמ' (מה ב) "אמר אביי נקטינן שנים שאכלו כאחת מצוה ליחלק תניא נמי הכי שנים שאכלו כאחת מצוה ליחלק במה דברים אמורים כששניהם סופרים אבל אחד סופר ואחר בור סופר מברך ובור יוצא". ואי נימא שדין אחד מברך לכולם חל מדין שומע כעונה צ"ע אמאי בעינו דוקא שבקי יוציא את מי שאינו בקי. דמדין שומע כעונה דעלמא אין נפקא מינה אם השומע בקי או לא. ומשמע דיסוד הדין שאחד מברך לכולם הוא חלות דין ברכת המזון בחבורה. ונתחדש בנמרא דאע"ג דבעלמא אין חבורה פחות מג' בסופר ובור נמי חל חלות שם חבורה. ומשום הכי הסופר יכול לברך ולהוציא את הבור. אך מדין שומע כעונה דעלמא אי אפשר להוציא אחד את השני בברכהמ"ז דכל א' וא' חייב לברך ברכהמ"ז לעצמו וכדנ"ל בשם הירושלמי.

ועיין ברמב"ם (פ"ה מהל' ברכות ה"ו) שכתב וז"ל ואם היה אחד מהם יודע והשני אינו יודע זה שיוודע מברך בקול רם והשני עונה אמן אחר כל ברכה וברכה עכ"ל. ומדויק בלשון הרמב"ם דבסופר ובור צריך הבור לענות אמן, ומוכח דאין יוצא מדין שומע כעונה דעלמא אלא מדין חלות ברכהמ"ז דבחבורה, וע"כ צריך לענות אמן כדי להצטרף לברכת החבורה.

וכן נמי יש להוכיח משיטת ר' אלפס שהובא בתוס' לקמן (דף מו א ד"ה ולמאן) וז"ל וברכת המזון בשנים ושלשה בני אדם היכא שכל אחד אינו יודע כי אם ברכה אחת למאן דאמר שנים או שלשה קטבר עד הון כלומר ברכת הזמון עד הון שמברך עד סוף הון וכו' ולהכי קאמר שנים או שלשה כלומר שלפעמים נשלמה בשנים וכו' ופעמים בשלשה בני אדם שאחד יברך מברך עד הון והשני נוהג לך והשלישי עד בונה ירושלים אבל לתצאין אין לברך אם האחד אינו יודע כי אם חצי הברכה עכ"ל.

וצ"ע אמאי אין אחד יכול לברך חצי ברכה בשביל השני מדין שומע כעונה והשני ששומע ישלים את הברכה, דלכאורה מדין שומע כעונה אין חסרון אם יאמר האחד חצי ברכה והשומע ישלים את הברכה. דעל החצי הראשון חל דין שומע כעונה וכאילו בריך כל הברכה בעצמו, דשומע כעונה חל אף בחצי מעשה וכדמוכח מהא דקיי"ל שאם שמע ט' תקיעות מט' בני אדם יצא מדין שומע כעונה (ר"ה דף לד ב) אע"פ שלא שמע מעשה שלם של ט' תקיעות וברכת שופר מאדם אחד). ומוכח מזה כמו שנתבאר דברכת המזון בזימון חל דין מסוים שהברכה חלה לכל החבורה, וקיי"ל דצריך שהמברך יברך את הברכה כולה, וכעין שמצינו בחזרת הש"ץ דקיי"ל (לעיל לד א) שאם טעה הש"ץ השני שיווד תחתיו מתחילת הברכה שטעה, וצ"ע דאמאי אינו יכול להמשיך מאמצע הברכה. וצ"ל דלקיום חזרת הש"ץ אי אפשר לצרף את השמיעה לאמירה וצריך הש"ץ לומר את כל הברכה בעצמו. וי"ל דהוא הדין בברכת המזון דכדי לקיים חלות קיום ברכת המזון בחבורה צריך המברך לברך את כל הברכה(3).